

Upplands fornminnesförenings 100-årsjubileum

*Högtidssammanträde, slottsutställning och jubileumsmiddag
söndagen 26 januari 1969*

Söndagen 26 januari 1969 blev en stor dag i Upplands fornminnesförenings historia. Föreningen högtidlighöll då sitt 100-årsjubileum. Det märkliga inträffade att den dag styrelsen fann vara den lämpligaste för högtiden, den ovannämnda dagen, just var den mest precisa som kunde väljas: det var nämligen 26 januari 1869 som stiftandet skedde på rådhuset i Uppsala.

Styrelsen påbörjade förberedelsearbetena för högtiden våren 1968, helt enig om att jubileet skulle genomföras under så solenna former som möjligt. Hela dagen skulle anslås till jubileet. Dagen skulle inledas med hyllning av den första styrelsens minne med kransnedläggning på Uppsala kyrkogård. Härefter skulle samling ske på Upplandsmuseet för övervarandet av en till föreningens ära av museistyrelsen arrangerad utställning. Högtidssammankomsten avsågs hållas på Landstingssalen på Uppsala slott och emedan val av hedersledamöter och medaljörer skulle ske, var det nödvändigt att tillika utlysa sammanträdet som ett extra årsmöte. Förutom mötesförhandlingar och högtidsföredrag kring de 100 åren skulle en historisk parad, belysande skilda kulturepoker, äga rum. Styrelsen beslöt enhälligt att kalla preses i Kungl. Vitterhetsakademien prof. em. Dag Strömbäck, föreningens förutvarande vice ordförande, att hålla högtidsföredraget om föreningens första sekel. Till slut beslöt styrelsen att gemensam jubileumsmiddag skulle intas på Rikssalen på Uppsala slott. Till densamma skulle riksantikvarien och förutvarande riksantikvarier inbjudas jämte representanter för myndigheter, som stå fornminnesför-

eningens verksamhet nära, övriga föreningens gynnare och vänner, Stiftelsen Upplandsmuseets styrelse samt samtliga Upplands fornminnesförening och Upplandsmuseets tjänstemän och övrig personal, samtliga med maka resp. make.

Såsom bidrag till finansieringen beslöt styrelsen att hos Uppsala stad och Uppsala läns landsting begära ett anslag om kr 5 000:— från vardera, vilka summor tillhoppa beräknades täcka $\frac{2}{3}$ av kostnaderna. Till slut tillsatte styrelsen en kommitté bestående av docent Manne Eriksson, bankdirektör Gunnar Rosenborg och landsantikvarie Nils Sundquist med uppgift att utarbeta program för jubileumsdagen inom de riktlinjer, som styrelsen uppdragit och som den senare skulle godkänna.

Ett särskilt arbete hade kommittéerade med att komponera den »parad», medelst vilken olika seklers kulturutveckling skulle belysas. Det beslöts att densamma skulle få formen av en dräktparad, där ett par, en manlig och en kvinnlig, skulle demonstrera olika tidevarvs klädedräkt, allt beledsagat av kulturhistorisk kommentar, helst versifierad. För dräktparadens arrangemang vände sig kommitterade till dräktkännaren folkskollärare Bo Peterzon, Uppsala, som förklarade sig villig att med medlemmar ur Philochoros, Uppsala studenters folkdansförening, arrangera dräktparaden — från medeltidens riddartid, vasatiden, stormaktstiden, frihetstiden, 1800-talet och 1900-talet. För lämpligt musikaliskt belysande av tidsepokerna togs kontakt med ledaren för Jocularos Upsalienses, musikhistorikern fil. kand. Sven Berger, som på samma beredvilliga sätt lovade sammanställa den beledsagande musiken, vilken en kvintett ur Jocularos skulle exekvera. Så gällde det den versifierade texten. Kommitterade vände sig då till fil. dr Alf Henrikson, Stockholm, som lika beredvilligt som de övriga förklarade sig villig att författa texten. De för dräktparaden lämpade klädedräkterna skulle utväljas ur Skansens klädkammare.

En särskild omsorg nedlades på den typografiska utstyrelsen av den inbjudan, som i 3 500 exemplar skulle utgå till vid pass 160 inbjudna gäster och samtliga föreningens medlemmar i stad och på land. Jubileumsmärket, allmänt uppskattat för sin sobra stil,

komponerades av fröken Kerstin Bring hos Almqvist & Wiksell. En lika stor omsorg nedlades på det jubileumsemblem med flaggdrapering, som på ett dekorativt sätt skulle smycka högtidssammanträdet podiebakgrund. Detsamma beställdes och utfördes genom AB Strandbergs, Uppsala.

Såsom redan anförts var det styrelsens avsikt att högtidssammanträdet skulle hållas på Landstingssalen på Uppsala slott. När de 3 500 inbjudningskorterna utgått och svar inkommit, visade det sig att icke mindre än över 700 personer anmält sitt deltagande. Landstingssalen, som kunde rymma 250 personer, blev nu helt utesluten. Turligt nog hade de kommitterade som reserv tecknat sig för Universitetets aula, som sålunda fick bli högtidssammanträdet lokal.

Med tacksamhet antecknades att Uppsala stad och Uppsala läns landsting beviljade de begärda medlen så att de utgifter för föreningens medlemmar, som voro förenade med deltagande i jubileumsdagen, kunde hållas inom rimliga gränser.

Kransnedläggning vid landshövding Hamiltons grav

Så var den stora dagen inne. Den inleddes kl. 12.00 med att styrelsen med sin ordförande landshövding Ragnar Edenman i spetsen samlades på Uppsala kyrkogård framför förste ordförandens i Upplands fornminnesförening, landshövding Adolf Ludvig Hamilton grav, belägen helt intill Gravkapellet. Kransen som hade band i Upplands färger och å vilka kunde läsas: »Upplands Fornminnesförening. Till minnet av dess första styrelse», nedlades av landshövding Edenman, som i sina minnesord uttryckte Upplands fornminnesförenings djupa tacksamhet gentemot pionjerna och deras betydelsefulla initiativ för 100 år sedan för den uppländska provinsens fornvård och kulturminnesvård.

Vernissagen på Upplandsmuseet

Efter minneshögtiden på kyrkogården skedde kl. 13.00 samling på Upplandsmuseet. De tillstädeskomna, som mottogs av fyra studentmarskalkar från Upplands nation, fyllde praktiskt taget alla museets fyra våningar. Till den jubilerande fornminnesföreningens

Bild 1. Medlemmar av Upplands Fornminnesförenings styrelse, samlade till minneshögtiden på Uppsala kyrkogård. Foto Wolter Ehn.

ära hade Stiftelsen Upplandsmuseet låtit iordningställa en två-salar upptagande utställning över »Vasarnas slott i Uppsala», där i historiska bilder, ritningar och modeller ingående redovisades slottets byggnadsutveckling alltifrån äldre vasatid till och med stormaktstid. Originalporträtt över samtliga vasaregenter interfolierade den livligt uppskattade utställningen. Inte minst tilldrog sig högtidsdeltagarnas intresse supplerande specialexpositioner över dels Sturemorden på Uppsala slott 24 maj 1567 och dels drottning Kristinas tronavsägelse på Rikssalen på Uppsala slott 6 juni 1654 med i särskild monter utställd den en gång kronbeprydda mantel, som drottningen bar dels vid sin kröning i Stockholms Storkyrka, dels vid avsägelseakten i Rikssalen på Uppsala slott.

Utställningen öppnades av museistyrelsens ordförande landstingsman Samuel Eriksson, Tierp, med ett tal av i huvudsak följande lydelse:

Bild 2. Landshövding Ragnar Edenman nedlägger minneskransen vid landshövding Adolf L. Hamiltons grav.

När utställningen »Vasarnas slott i Uppsala» öppnas på Upplandsmuseet 26 jan. 1969 görs ett försök att i översiktlig form presentera ett kultur- och arkitekturhistoriskt material, som inte bara har lokalhistoriskt utan, vågar vi säga, än mer rikshistoriskt intresse. Uppsala slotts tillblivelse och dess roll genom seklerna knyter nära an till vasaregenternas och de efterföljande stormaktskungarnas rikspolitiska historia.

Stiftelsen Upplandsmuseet uttalar till alla dem, som genom åren medverkat vid slottsarbetena och som nu under de senaste tre åren förberett och iordningställt slottsutställningen, sitt stora tack.

Upplandsmuseet uttalar tillika till de institutioner och enskilda, som medgivit lån av utställningen berikande material, såsom Uppsala universitet, Kungl. Livrustkammaren, Nationalmuseum, Nordiska museet, Styrelsen för Skokloster, Riksarkivet samt frih. C. Gripenstedt, Bystad, sitt uppriktiga tack.

Då utställningsarrangörens syfte varit att belysa den särdeles komplicerade byggnadshistoria, som präglade Uppsala slott sådant det under vasatiden och stormaktstiden framstod före branden 1702 med redovisande modeller, har berörda inslag i utställningen blivit både omfattande och kostamt. Det sist antydda gäller i synnerhet de tre stormodeller, som framställts för att belysa den mäktiga huvudflygeln-sydflygelns arkitektoniskt märkliga innehåll vid tiden kring 1590-talet. De tre har bekostats av Byggnadsfirman Anders Diös AB. Stiftelsen Upplandsmuseet stannar härför till styrelseordföranden i byggnadsfirman fil. dr Anders Diös i den uppriktigaste tacksamhetsförbindelse.

Vad Stiftelsen Upplandsmuseet särskilt önskar med sin utställning om Vasarnas slott är att med densamma kunna bidra till hyllningarna för Upplands fornminnesförening på dess 100-årsdag. Alla vet vi att det första Upplandsmuseet, när det 1909 tillkom, var ett barn till Upplands fornminnesförening. Även om det nya Upplandsmuseet, stiftat 1959, har självständig styrelse och förvaltning, är banden de båda kulturminnesvårdande institutionerna emellan så starka att de syftemål de företräder sammanlänkas i en oskiljaktig arbetsgemenskap.

Talet fanns återgivet i sin helhet i den utställningsbeskrivning »Vasarnas slott i Uppsala, Utställning på Upplandsmuseet 26/1-9/3 1969», som förelåg till vernissagen och som utdelades till alla i utställningens öppnande deltagande.

Högtidssammanträdet i Universitetets aula

Vernissagen i Upplandsmuseet blev en god upptakt till det högtidssammanträde, som tog sin början i Universitetets aula kl. 16.00. De tillstädeskomna 700 fyllde praktiskt taget aulans nedre parti. På podiet, vars bakgrund smyckades av det i flaggdrapering omgivna jubileumsemmblemet med omskriften »Upplands fornminnesförening 100 år», tog jubileumspresidiet plats, ordföranden landshövding Ragnar Edenman, vice ordföranden prof. em. Sven Hörstadius, docent Manne Eriksson, bankdirektör Gunnar Rosen-

Bild 3. Från högtidssammanträdet i Uppsala universitets aula.

borg och sekreteraren landsantikvarie Nils Sundquist. Under dagen ingångna blomstergrupper smyckade aulaestraden.

- Landshövding Edenman öppnade högtidssammanträdet och riktade till alla, gäster och medlemmar, en varm välkomsthälsning. Den väldiga anslutningen, som överträffat allt vad styrelsen kunnat tänka sig, vittnade vältaligt om vilken fast förankring Upplands fornminnesförening har, inte bara hos provinsen Upplands befolkning utan även långt utanför dess gränser.

På herr ordförandens förslag beslöt jubileumsmötet att till

Upplands fornminnesförenings förste hedersledamot Hans Maj:t Konungen avsända följande hälsningstelegram:

»Upplands fornminnesförening samlad till 100-årshögtid i Uppsala sänder i djup vördnad sin förste hedersledamot sin hälsning.

Edenman Sundquist»

Sedan mötet godkänt att kallelse till dagens extra årsmöte skett i vederbörlig ordning, utsågs att jämte herr ordföranden justera dagens protokoll f. tillsynslärare Harald Gustafson och direktör Göran Knutsson.

På styrelsens förslag utsågs till hedersledamöter i Upplands fornminnesförening professor Greta Arwidsson, professor Wilhelm Holmqvist och professor Armin Tuulse, samtliga Stockholm.

På styrelsens förslag utsågs till medaljörer i Upplands fornminnesförening f. folkskollärare Urban Rejle, Solna, fil. dr August Isaacsson, Stockholm, godsägare Paul Ekman, Vänge, och riksspelman Leonard Larsson, Viksta. De medaljerade anmodades att träda fram till podiet, varvid de ur landshövdingens hand fick mottaga medalj och diplom.

På styrelsens förslag tilldelades årets utdelning ur Landshövding Hilding Kjellmans Hembygdsfond Skogs-Tibble hembygdsförening och Disa Gilles pris Uppsala Ungdomsring. Representanter för hembygdsföreningen och Ungdomsringen framträdde på podiet och mottog ur landshövdingens hand priserna.

Sedan årsmötesförhandlingarna förklarats avslutade framträdde till talarstolen prof. em. Dag Strömbäck, som höll ett livligt uppskattat och formellt glänsande högtidstal, som formade sig till en historik över föreningens många verksamhetsområden och insatser under de gångna 100 åren. De långvariga applåder de närvarande gav som svar åt föredraget vittnade vältaligt om den uppskattning högtidstalet rönt. Föredraget, betitlat »Upplands fornminnesförening under 100 år», återges i sin helhet på annan plats i årsboken Uppland 1969.

Så intogs estraden av de medverkande i »Seklernas parad», som

Bild 4. Presidium och jubileumskommitté vid högtidssammanträdet. Landshövding Edenman flankeras t. v. av docent Manne Eriksson och v. ordf. prof. em. Sven Hörstadius, t. h. av sekreteraren landsantikvarie Nils Sundquist och skattmästaren bankdirektör Gunnar Rosenborg.

dräcktavalkaden kallats. Jocularores Upsalienses, iförda sina färggranna dräkter och medförande musikinstrument av särdeles ålderdomligt slag, tog plats till vänster på podiet. De introducerade kavalkaden med musik från 1500-talet och så inträdde på estraden i tur och ordning de i paraden deltagande paren, iklädda tidstypiska dräkter. Till varje »kulturepoks» framträdande hörde Alf Henriksons versifierade text, alluderande på kända ting, personer och händelser, anknytande till de olika seklerna. Den både lärda

Bild 5. Från »Seklernas parad», riddartidens par inleder paraderna. T. v. Juculatores Upsalienses.

och spirituella texten, av författaren benämnd »Med hjärtliga gratulationer», finns återgiven i sin helhet i årsboken Uppland 1969. Framträdandet interfolierades med musik av Juculatores. Det överdrives ej då det säges att »paraden» mottogs av dånande applåder av den stora publiken.

När applådaskorna lagt sig bestogs podiet på nytt av presidiet, varvid lyckönskningar och hälsningar framfördes och gåvor överlämnades av representanter för olika myndigheter och institutioner.

Bild 6. Landshövding Edenman överlämnar minnesgåvan till den avgående sekreteraren landsantikvarie Sundquist.

Från Uppsala läns landsting hade till Upplands fornminnesförening överlämnats en penninggåva.

För Nordiska museet talade dess styresman fil. dr Hans Hansson och överlämnade en bokgåva.

Från Stockholms läns kulturminnesråd framfördes hälsningar av dess ordförande landssekreterare Gösta Falk och dess sekreterare landsantikvarie Alf Nordström, varvid bokgåva överlämnades.

För Västmanlands fornminnesförening talade dess sekreterare landsantikvarie Sven Drakenberg och överlämnade en bokgåva.

För Uppsala Ungdomsring framfördes hälsningar från dess ord-

förande May-Inger Frischenfeldt och herr Bert Roos, varvid ett diplom överlämnades.

Från Uppsala läns hushållningssällskap och från Södra Olands hembygds-gille hade blomsteruppsatser överlämnats.

Som sista punkt på högtiden i aulan stod den hyllning, som Upplands fornminnesförening och dess styrelse velat ägna sin sekreterare landsantikvarie Nils Sundquist, som om några få dagar, 31 januari 1969, skulle lämna sitt ämbete efter 30 års tjänsteutövning.

Landshövding Edenman höll ett med personlig värme fram-buret hyllningstal, där han ville ge uttryck åt den tacksamhet Upplands fornminnesförening känner inför den avgående sekreterarens och landsantikvariens mångåriga insatser till den provinsiella kulturminnesvårdens fromma. Landshövdingen uttalade att Nils Sundquist såsom den förste landsantikvarien i Uppland och Uppsala län hade haft den förmånen att få utforma sin tjänst och sitt arbetsprogram såsom han själv bedömde som mest lämpligt. »Ditt arbete och Dina arbetsresultat är Din belöning», så föllo ungefär landshövdingens ord, till vilka knöts förhoppningen att landsantikvarien måtte beskåras ännu många arbetsår för att bearbeta sitt rika forskningsmaterial. Som ett uttryck för den tacksamhet fornminnesföreningen kände till Nils Sundquist hade en gåvoinsamling skett bland föreningens medlemmar, som samlat icke mindre än 611 namn. Namnen voro förtecknade i en skinnbunden tabula gratulatoria, som Nils Sundquist nu fick mottaga ur landshövdingens hand. De församlade underströk vad landshövdingen sagt med en varm applåd.

Jubileumsmiddagen på Rikssalen

Så var högtidssammankomsten i aulan slut. Sista punkt på dagens program var den gemensamma middagen på Rikssalen på Uppsala slott, för vilken samling skedde kl. 18.30. Hotell Uppsala Gilles personal med restaurangchefen Svensson i spetsen hade dukat Rikssalens långbord på ett särdeles smakfullt sätt och vid varje kuvert låg tryckt matsedel, smyckad med jubileumsemmet och med Upplandssången återgiven på motsatt sida.

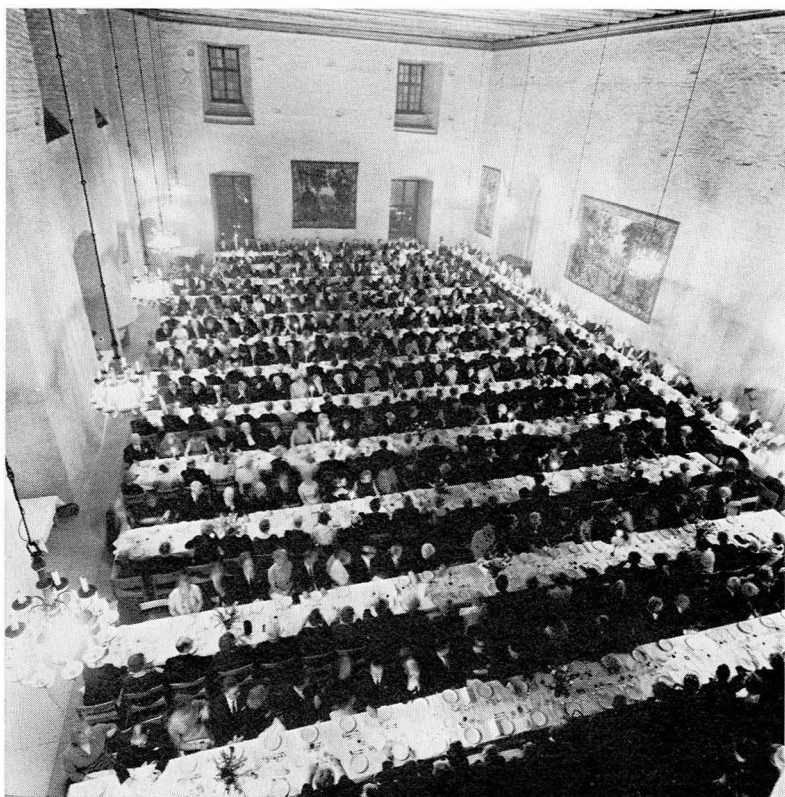

Bild 7. Jubileumsmiddagen på Uppsala slotts Rikssal.

När inbjudna gäster och föreningsmedlemmar under studentmarskalkarnas anvisningar tagit plats, var Rikssalens vida fält definitivt fyllt av de omkring 700 middagsgästerna. Landshövding Edenman presiderade vid portalväggen och förde till bordet ärkebiskopinnan Ann-Marie Josefson. Ärkebiskop em. Gunnar Hultgren förde fru Karin Edenman. Riksspelmännen Eric Sahlström och Leonard Larsson stodo för taffelmusiken.

Från Hans Maj:t Konungen hade anlänt svarstelegram på föreningens hälsning från högtidssammanträdet. Telegrammet hade följande lydelse:

Bild 8. Landshövding Edenman och ärkebiskopinnan Ann-Marie Josefson vid jubileumsmiddagen.

»Upplands fornminnesförening, Uppsala. Till fornminnesföreningen sänder jag tillika med varmt tack min hjärtliga hälsning och uppskattning av föreningens utmärkta insatser i den svenska fornvårdens tjänst.

Gustaf Adolf»

Landshövding Edenman uttalade å styrelsens vägnar välkomstord till alla tillstädeskomna, inbjudna gäster såväl som föreningens medlemmar. Det glädde honom att maka resp. make var med. Han riktade sig till Kungl. Vitterhetsakademiens preses prof. em. Dag Strömbäck, vars lysande tal i aulan på ett storartat sätt

haft förmåga att införa den månghundrahövdade åhörarskaran i den rätta stämningen. Välkomstord riktades vidare till riksantikvarien Sven B. F. Jansson och de förutvarande riksantikvarierna Bengt Thordeman och Gösta Selling, till prof. em. Birger Nerman, till föreningens förutvarande ordförande f. landshövding Olov Rylander, till Uppsala läns landstings ordförande riksdagsman Ferdinand Nilsson, till Uppsala stadsfullmäktiges ordförande läroverksadjunkt Blenda Ljungberg, till representanten för Stockholms läns landsting landstingsrådet Bertil Jonberger, till ordföranden i Stockholms läns kulturminnesråd landssekreterare Gösta Falk, till fil. dr Anders Diös och till de vid högtidssammankomsten i aulan nyvalda hedersledamöterna och medaljörerna, Uppsala universitets representanter professorerna Bertil Almgren och Rudolf Zeitler, till ordföranden i Stiftelsen Upplandsmuseets styrelse landstingsman Samuel Eriksson och till alla övriga inbjudna gäster, bland dem de, som medverkat vid dagens olika arrangemang från utställningen på Upplandsmuseet till sekelpara-

Bild 9. Riksspelmännen Eric Sahlström (nyckelharpa) och Leonard Larsson (fiol) spelar taffelmusik.

den i aulan, vidare till Upplands fornminnesförenings och Upplandsmuseets personal. Alla i övrigt, ingen nämnd men heller ingen glömd, ville landshövdingen varmt hälsa.

Under middagens förlopp föredrogs telegrafiska hälsningar, bland annat från förutvarande ordföranden i Upplands fornminnesförening landshövding Georg Andrén, Lerum, från Uppsala universitets bibliotek genom dess överbibliotekarie Gert Hornwall, från Svenska fornminnesföreningen, undertecknat Birger Nerman, Aron Andersson och Wilhelm Holmqvist, från Upplands nation genom dess förste kurator Knut Rexed, från Gästriklands hembygdsförbund genom dess ordförande Jarl Hjalmarsson, från grevinnan Metta von Rosen, Örbyhus, och från Salabygdens fornminnesförening genom dess ordförande Einar Johansson och sekreterare Alfred Lindén. För de nyvalda hedersledamöterna talade professor Greta Arwidsson, som underströk hur glädjande hedersamt det vore att bli hedersledamot i den fornminnesförening, som i sitt verksamhetsområde omfattade det gamla svearikets kärnbygder. För de nya medaljörerna talade fil. dr August Isaacson, vilken i personliga ordalag tolkade de medaljerades tacksamhet för den heder som visats dem.

Landsantikvarie Nils Sundquist tog så till orda och uttalade till Upplands fornminnesförening sitt djupt kända tack inte endast för den hedersbevisning, som under jubileumshögtiden i aulan ägnats honom, utan jämväl för de många årens samarbete med fornminnesföreningens styrelse i den provinsiella kulturminnesvårdens arbete. Tjänsten som landsantikvarie kunde många gånger ha känts betungande inför de allt annat än lättlösta uppgifterna, men å andra sidan hade arbetet fört med sig så många positiva ting, inte minst vid de många kulturhistoriska fynden och upptäckterna, som under de trettio åren gjorts. En slutsummering av de många problem arbetet erbjudit lämnar ett slutresultat av utan någon som helst tvekan positiv art. Som ett uttryck för de varma känslor talaren hyste för hemprovinen Uppland ville han föreslå att de församlade gemensamt sjöng Olof Thunmans Upplandssång.

De församlades tack för middagen framfördes i ett tal av ärke-

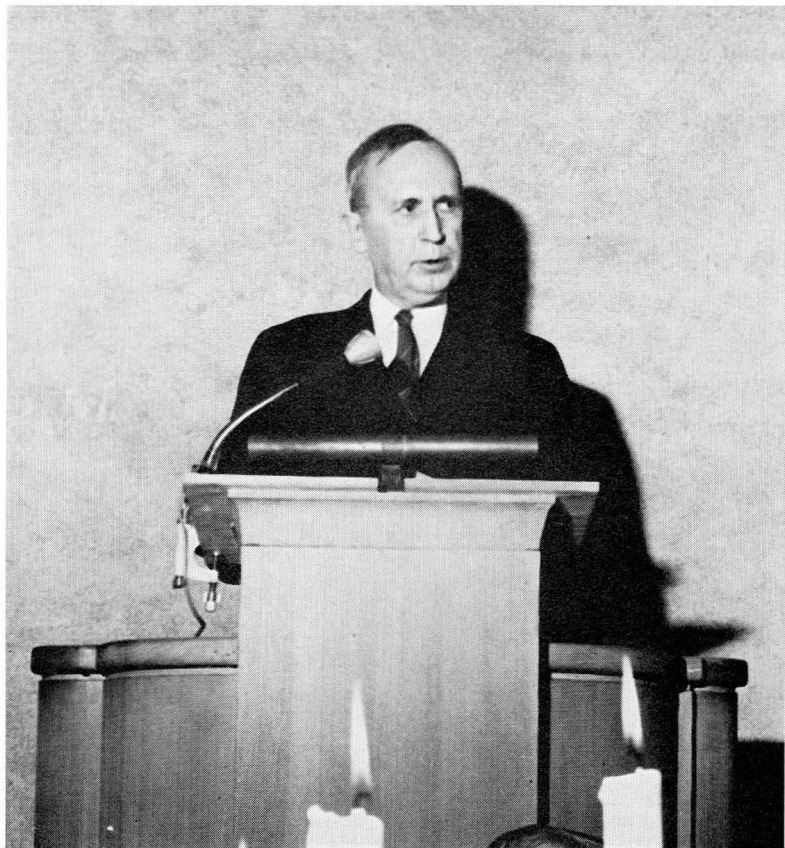

Bild 10. Ärkebiskop em. Gunnar Hultgren framför de i jubileumsmiddagen deltagandes tack.

biskop em. Gunnar Hultgren. Talaren sade sig icke säga för mycket om han uttalade att högtidsdagen varit strålande, en upplevelse för dem som fått vara med. Ärkebiskop Hultgren uttalade att han kommit i kontakt med den kulturminnesvård, som utgick från Uppsala, särskilt vid de många kyrkorestaureringar församlingarna ute i Uppland haft och där landsantikvarien varit deras rådgivare. Han ville nu från församlingarna härför uttala ett varmt tack till landsantikvarien.

Så bröts taffeln, varvid man delade upp sig i våningarna under och över Rikssalen till kaffe. Härefter skedde återsamling till buffé vid småbord i Rikssalen. Gästerna underhölls här av folkdansuppvisning av Uppsalastudenternas folkdansförening under Bo Peterzons ledning. Vid 21-22-tiden var den stora högtidsdagen ett minne blott men förvisso ett länge kvardröjande sådant.

Fotos: *Evert Skirgård*